

Euharistia - punctul culminant și rațiunea de a fi a Liturghiei

Sfânta Liturghie este slujba esențială în care Biserica se înalță în Împărăția lui Dumnezeu prefăcând viața noastră în comuniune, din iubire, cu Sfânta Treime și între noi. Euharistia este punctul culminant și rațiunea de a fi a Sfintei Liturghii. Nicolae Cabasila își începe tâlcuirea Sfintei Liturghii cu afirmația că săvârșirea acesteia are ca obiect prefacerea darurilor în dumnezeiescul Trup și sânge al Domnului în scopul sfințirii credincioșilor prin împărtășirea cu acestea. Întreaga rânduială a Liturghiei este o pregătire și un urcuș continuu spre unirea euharistică cu Hristos.

În Liturghie Hristos este prezent în mod real nu numai în jertfa euharistică ci, după cum remarcă Părintele Stăniloae, în multe moduri: în cuvintele Sfintei Scripturi citite în Biserică, în cuvântul de propovăduire al preotului, în rugăciunile rostite de preot, în cântările credincioșilor. Sfânta Liturghie este un ansamblu unitar în care fiecare lucrare ne face părtași, într-o anumită măsură, lui Hristos și ne pregătește pentru unirea deplină cu El prin împărtășirea cu Trupul și Sângele Lui.

Liturghia - împlinirea pregătirii pentru Euharistie

Sfânta Liturghie împlinește pregătirea personală a fiecăruia și pregătirea comunității pentru Euharistie fiind ultima și cea mai importantă etapă a acestei pregătiri, o împreună înaintare a Bisericii, călăuzită de Hristos, spre recunoașterea și primirea Mirelui. Fiecare Liturghie este astfel o actualizare a drumului spre Emaus (Lc. 24, 13-35): Hristos vine în mijlocul nostru și ni se dăruiește mai întâi prin cuvintele Sale făcând să „*ardă inimile în noi*” (Lc. 24, 32) și să se nască în noi credința care să ne ajute să-L recunoaștem și să-L primim în Euharistie. Înaintarea în Liturghie spre momentul suprem al cuminecării cu Trupul și Sângele Domnului presupune o schimbare lăuntrică treptată prin primirea hranei teologice, mâncarea și băutura Cuvântului. „*De la metanoia (căința) personală a fiecărui credincios și dobândirea „minții lui Hristos” (I Cor. 2, 16) înaintăm la homonoia (același gând al) tuturor și la metamorfoza (transfigurarea) a toate (a trupului și a sufletului, a persoanei și a comunității) și la manifestarea în fiecare și în toți a tainei Cuvântului întrupat*” .

Liturghia Cuvântului și Liturghia Euharistică în unitatea lor realizează unirea cu Hristos

În afara Proskomidiei, care este o parte introductivă, Liturghia propriuzisă este formată din două părți indisolubil legate și cu o structură paralelă: Liturghia Cuvântului (catehumenilor) și Liturghia Euharistică (credincioșilor). Prima are în centru hrana teologică, împărtășirea cu Dumnezeu Cuvântul prin cuvintele Sale pe care le auzim în lecturile scripturistice și în predică. A doua are în centru împărtășirea cu Dumnezeu Cuvântul întrupat adică cu însuși Trupul și Sângele Lui. Rugăciunile rostite de preot sau credincioși în ambele părți ale Liturghiei sunt mijloace prin care intrăm în legătură cu Hristos și ne pregătim pentru împărtășirea cu El. Liturghia Cuvântului pregătește și se împlinește în Liturghia Euharistică și amândouă, în unitatea lor, realizează întâlnirea și unirea cu Hristos.

Pregătirea pentru intrarea în împărăție

Liturghia Cuvântului se deschide cu **binecuvântarea mare** care proclamă scopul Sfintei Liturghii ca fiind intrarea în Împărăția Treimică a dragostei. Această intrare se poate împlini numai prin împărtășirea cu Fiul lui Dumnezeu întrupat care a biruit moartea prin cruce.

Ectenia Mare este o rugăciune atotcuprinzătoare care îmbrățișează întreaga lume chemându-ne să lăsăm toată grija personală și să ne identificăm cu rugăciunea Bisericii, învățând ierarhia creștină a valorilor.

Antifoanele ne pregătesc pentru intrarea în împărăție arătându-ne starea în care trebuie să ne apropiem de Dumnezeu (antifonul I: „*Binecuvintează suflete al meu pe Domnul*”) mărturisind credința în Fiul lui Dumnezeu care ne-a deschis calea spre împărăție și ne dăruiește puterea de a intra în ea (antifonul II: „*Unule Născut*”). Antifonul III, Fericirile, ne pune în față condițiile intrării în împărăție.

Intrarea Mică constând în purtarea Evangheliei, icoana Cuvântului lui Dumnezeu, prin mijlocul credincioșilor și intrarea prin ușile împărătești, care simbolizează ușile cerului, în altar, imagine a Împărăției lui Dumnezeu, amintește întreaga lucrare a Fiului. Dumnezeu Cuvântul S-a întrupat și a venit în lume „*ca să lumineze pe tot omul care vine în lume*” (In. 1,9) și a trecut prin mijlocul oamenilor pentru a se face cunoscut și pentru a-L face cunoscut pe Tatăl („*Dacă M-ați fi cunoscut pe Mine și pe Tatăl Meu L-ați fi cunoscut*” In. 14,7) și a-i conduce astfel, cu Sine, în împărăție .

Consumarea euharistică a Cuvântului

Cântarea trisaghionului, după cum o arată rugăciunea corespunzătoare, unește îngerii și oamenii în slăvirea lui Dumnezeu descoperindu-ne sfințenia lui Dumnezeu și pregătindu-ne pentru primirea Cuvântului Lui. Lecturile scripturistice plasate în contextul doxologic al trisaghionului arată „*modul în care Cuvântul lui Dumnezeu ajunge în biserică venind nu pur și simplu din trecut, ca o carte sau un canon fixat ci, mai ales, din realitatea eshatologică a împărăției*”. Părinții Bisericii (Clement Alexandrinul, Origen, Sfântul Ioan Gură de Aur, Sfântul Grigore Teologul) subliniază că, în Liturghie, Cuvântul este consumat euharistic, ne împărtășim de Dumnezeu prin cuvintele Sale. De aceea rugăciunea care precede Evanghelia este o adevărată epicleză pentru ca Duhul Sfânt să facă prezent Cuvântul lui Dumnezeu în mijlocul Bisericii Sale.

Locul firesc al prediciei este în continuarea Evangheliei reprezentând primirea Evangheliei în unitatea Bisericii peste care odihnește Duhul Sfânt, o parte esențială a Liturghiei Cuvântului.

Actualizarea Cinei celei de Taină

Liturghia Euharistică este o actualizare a Cinei celei de Taină și, implicit, a celor patru lucrări săvârșite atunci de Hristos: „*a luat*” (pâinea), „*a mulțumit și a binecuvântat*”, „*a frânt*” și „*a dat*” (ucenicilor). Acestor patru lucrări le corespund patru părți ale Liturghiei: **Intrarea Mare, anafora, frângerea, împărtășirea.**

„**A luat**” - Intrarea mare este centrul ritualurilor preanoforale care au ca scop pregătirea materială a altarului și a darurilor și pregătirea duhovnicească a slujitorilor și a credincioșilor pentru aducerea jertfei duhovnicești și împărtășire. Imnul heruvic scoate foarte bine în evidență acest lucru. El nu se referă strict la procesiune așa cum în mod greșit a fost înțeles uneori prin analogie cu Liturghia darurilor mai înainte sfințite. Heruvicul este o introducere la întreaga acțiune liturgică de la anafora la împărtășanie. Îi învață pe credincioși că ei, care vor cânta cântarea întreit sfântă a heruvimilor (Sfânt, Sfânt, Sfânt Domnul Savaot ..., din timpul anaforalei) trebuie să lase toată grija lumească (Sus să avem inimile) ca să-L primească (*upodexomai*) pe Hristos în împărtășanie .

Sfântul Ignatie al Antiohiei arată că în Biserică trebuie să fie unire în credință și dragoste. De aceea, înainte de înălțarea jertfei euharistice, această unitate se trăiește prin două acte liturgice:

sărutarea păcii și rostirea Crezului. Credem că așa cum, în multe biserici, s-a revenit la practica rostirii în comun a Crezului, ar fi de dorit o revenire și la practica sărutării păcii și între credincioși (bărbați cu bărbați și femei cu femei) deoarece „*sărutarea aceasta unește sufletele unele cu altele și îndepărtează din suflete orice vrăjmășie*”.

„A mulțumit și a binecuvântat” - Anafora este o lungă rugăciune de mulțumire adresată lui Dumnezeu Tatăl prin care se aduce jertfa euharistică. În vechime protosul adunării euharistice o rostea cu voce tare, în auzul credincioșilor care se asociau numai la ecfonisul final prin răspunsul „*Amin*”. Termenul de anafora înseamnă ridicare, înălțare, ofrandă, jertfă.

Anafora își are izvorul în rugăciunea de mulțumire și binecuvântare rostită de Mântuitorul în seara Cinei celei de Taină. În Biserica primară ierarhii aveau dreptul să improvizeze textul anaforalei dându-i o redactare personală, respectând însă o anumită schemă comună tuturor liturghisitorilor în ceea ce privește ideile exprimate. Cu timpul s-au impus anumite anaforale redactate de diferite personalități ale Bisericii. În Biserica Ortodoxă s-au păstrat în uz anaforalele Sfinților Ioan Gură de Aur și Vasile cel Mare.

Având structura unei cuvântări, a unei istorisiri publice despre slava lui Dumnezeu și opera Lui, anafora este, mai ales în cazul Sfântului Vasile cel Mare, o adevărată sinteză a teologiei ortodoxe exprimată în formă doxologică. Ea are o structură trinitară, în cinstea Sfintei Treimi, putând identifica în cadrul ei trei părți în care se face referire specială la lucrarea fiecărei Persoane treimice urmate de rugăciunea de mijlocire generală a Bisericii.

Anafora liturgică - rugăciunea centrală a Sfintei Liturghii

În cursul anaforalei se aduce mulțumire lui Dumnezeu pentru toate binefacerile Sale, se face pomenirea lucrării mântuitoare a Fiului lui Dumnezeu, se înalță darurile de pâine și vin și se invocă Duhul Sfânt spre sfințirea acestora. Cuvântul se unește astfel cu Taina, pâinea și vinul se prefac, prin pogorârea Duhului Sfânt, în Trupul și Sângele Domnului.

Anafora scoate în evidență faptul că actualizarea lucrării mântuitoare a lui Hristos se face prin săvârșirea Sfintei Liturghii iar primirea roadelor acestei lucrări se face prin cuminecarea celor prezenți cu Sfintele Taine (scopul acestei slujbe): „*Pentru ca să fie celor ce se vor împărtăși spre trezirea sufletului, spre iertare păcatelor, spre împărtășirea cu Sfântul Tău Duh, spre plinirea împărăției cerurilor, spre îndrăznirea cea către Tine iar nu spre judecată sau spre osândă*” (anafora Sfântului Ioan Gură de Aur). Tot anafora ne descoperă și sensul eclezial al împărtășaniei care depășește abordarea ei strict individualistă: „*Iar pe noi pe toți care ne împărtășim dintr-o pâine și dintr-un potir să ne unești unul cu altul prin împărtășirea aceluiași Duh Sfânt*” (anafora Sfântului Vasile cel Mare). Reiese clar astfel că participarea la Liturghie se împlinește prin împărtășirea cu Trupul și Sângele Domnului.

Rostirea cu voce tare a anaforalei în Biserica primară era expresia împreunei-slujiri a clerului și poporului în Sfânta Liturghie. Sfântul Ioan Gură de Aur arată că „*tot poporul binecredincios, laolaltă cu ceata preoțească, în picioare și cu mâinile ridicate aduc înfricoșătoarea Jertfă*”. La Sfânta Liturghie nu pot fi spectatori pasivi. Credincioșii slujesc alături de cler și, pentru a sluji, este nevoie ca ei să audă și să înțeleagă rugăciunile rostite de preot în numele lor.

Începând cu sec. V-VI s-a răspândit tot mai mult obiceiul citirii în taină a anaforalei. Acest obicei nu s-a impus datorită unor motive care să țină de esența Liturghiei ci din dorința de a câștiga timp printr-o rostire mai grăbită a anaforalei atunci când Liturghia s-a lungit ca urmare a introducerii imnelor cântate de credincioși. Nu există nici o reglementare a autorității bisericesti care să indice citirea în taină a anaforalei. Din contră, Împăratul Justinian prin Novella 137, cap.

VI din 25 martie 565 interzice citirea în taină a anaforalei”. Dar măsura sa nu a putut opri răspândirea acestui obicei. S-a ajuns astfel ca rânduiala Liturghiei să ia înfățișarea „unui serviciu dublu: de o parte unul cu caracter tainic săvârșit în tăcere de către liturghisitor în altar, iar altul exterior, perceptibil și executat de către diacon și popor (strană, cântăreș, cor) în văzul și auzul tuturor. Faptul acesta a făcut ca poporul să rămână din ce în ce mai străin și mai opac față de partea ce revine preotului adică tocmai de ceea ce este esențial și fundamental în acțiunea Liturghiei”.

În consecință apar și explicații ale Liturghiei care absolutizează rolul clerului transformându-i pe credincioși în simpli spectatori. Dezvoltarea în paralel a iconostasului și înțelegerea greșită a acestuia ca un zid despărțitor între cler și credincioși care ascunde lucrarea clerului a făcut ca uneori să se ajungă la identificarea caracterului tainic al Liturghiei cu păstrarea secretului în ce privește ceea ce preoții fac și rostesc. Dar această înțelegere vine în contradicție flagrantă cu sensul profund al cultului creștin ortodox de împreună-slujire a clerului și credincioșilor.

Paralela făcută între iconostas; și citirea în taină a rugăciunilor în sensul despărțirii și ascunderii de credincioși este greșită dovedind o neînțelegere a sensului iconostasului. Iconostasul nu ascunde ci descoperă realitatea veșnică a împărăției cerurilor, el nu desparte ci unește Biserica pământească cu cea cerească pentru că iconostasul nu este un perete despărțitor ci un suport pentru icoane. Icoana învață, descoperă și unește de aceea iconostasul oferă toate posibilitățile unei participări depline și conștiente în cel mai înalt grad la Liturghie. „Deplinătatea liturgică constă în prezența iconostasului și în a face rugăciunile euharistice accesibile poporului. Numai în acest chip cuvântul și icoana își vor dobândi deplinătatea înțelesului lor”.

Citirea în taină a rugăciunilor Liturghiei a afectat serios caracterul catehetic al Sfintei Liturghii. În lipsa unei explicații speciale Liturghia a devenit tot mai neînțeleasă de popor, unitatea dintre Liturghie și Euhariștie nu a mai este percepută. „Credincioșii au ajuns să nu mai priceapă rostul sacru, al Sfintei Liturghii și să participe tot mai rar la săvârșirea ei” .

Omul modern vrea să înțeleagă ceea ce face și de aceea, în ultimul timp, tot mai mulți teologi subliniază importanța revenirii la citirea cu voce tare a rugăciunilor Liturghiei și în primul rând a anaforalei care are un rol esențial în pregătirea pentru împărtășanie.

”**A frântă** - După anaforaua liturgică urmează ultimele ritualuri pregătitoare pentru cuminecare:

„Rugăciunea „**Tatăl nostru**” în care credincioșii își mărturisesc unitatea fră țească, cer iertarea păcatelor și „pâinea cea spre ființă” adică însuși Trupul Domnului.

- Exclamația „**Sfintele sfinților!**” atrage atenția la cele sfinte adică Trupul și Sângele Domnului sunt numai pentru sfinți.
- Răspunsul „**Unul Sfânt, Unul Domn Iisus Hristos**” arată că numai El este sfânt și izvor al sfințeniei dar „și noi suntem sfinți dar nu prin fire ci prin participare, prin nevoință și rugăciune” .
- Frângerea propriu-zisă a agnețului

...**A dat**” - Ultima parte a Liturghiei, împărtășirea, este împlinirea și rațiunea de a fi a întregii slujbe care este o înălțare continuă spre acest moment suprem. Unirea cu Hristos înseamnă a vedea „lumina cea adevărată, a primi Duhul cel ceresc, a afla credința cea adevărată”, este „culmea vederii, a luminii și a comuniunii cu Dumnezeu”.

Acum putem cu adevărat să ieșim „cu pace” din biserică ducând pacea și darul lui Dumnezeu, primite la Liturghie, acasă și pretutindeni unde ne găsim.

Concluzii

Întreaga rânduială a slujbei ne descoperă faptul că Liturghia este împlinirea pregătirii pentru Euharistie iar Euharistia este punctul culminant și rațiunea de a fi a Liturghiei. Ca urmare câteva concluzii se impun:

- Liturghia este o lucrare comună a întregii Biserici, o împreună înaintare spre unirea cu Hristos. De aceea orice manifestare a evlaviei individuale care face abstracție de slujbă (citirea unor rugăciuni, îngenunchieri etc.) sunt total nepotrivite.
- Împărtășirea credincioșilor în afara Liturghiei este o excepție care nu se aplică decât în cazul bolnavilor. În restul cazurilor este o îndepărtare de la sensul autentic al slujbei.
- Participarea la Liturghie se împlinește prin Împărtășire. O Liturghie la care nu se cuminecă decât clericii își atinge doar în mică măsură scopul. De aceea idealul spre care trebuie să tindem este ca cei care participă la slujbă, având pregătirea potrivită, să se și împărtășească.